

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять з дисципліни

«СОЦІОЛОГІЯ МІСТА»

для студентів спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»
денної та заочної форми навчання

2019

Методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни «Соціологія міста» для студентів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної та заочної форми навчання / Укл.: Ю.І. Криворучко. – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2019 - 45 с.

Укладач: Ю.І. Криворучко, професор кафедри «Дизайн» НУ «Запорізька політехніка», д-р. арх., доцент

Рецензент: В.Ф. Прусак, зав. кафедрою дизайну Національного лісотехнічного університету України (м. Львів), кан. пед. наук, доцент

Відповідальний за випуск: І.С. Рижова, зав. кафедрою «Дизайн» НУ «Запорізька політехніка», д-р. філос. наук, професор.

Затверджено
на засіданні кафедри «Дизайн»
протокол № 1 від 20.08.2019 р.

Рекомендовано до видання
НМК факультету будівництва,
архітектури та дизайну
протокол № 1 від 5.09.2019 р.

ЗМІСТ

Організаційно-методичне забезпечення семінарської роботи студента.....	4
Зміст і форми семінарської роботи студентів.....	4
Вступ.....	5
Загальна характеристика дисципліни.....	6
Організаційно-методичні вказівки.....	7
Система контролю якості навчання студентів.....	8
Програма навчальної дисципліни.....	8
Змістовий модуль 1 Класична теорія західної соціології містобудування.....	8
Тема 1 Теорія міста в структурі загальної соціології.....	8
Тема 2 Основні теорії виникнення та розвитку міст.....	10
Тема 3 Класична соціологічна теорія ХХ-ХХІ ст. про місто.....	11
Тема 4 Культура міст та місто в культурі: діалектика взаємозв'язків.....	12
Змістовий модуль 2 Соціальний простір міста: управлінський потенціал.....	13
Тема 5 Міський соціум.....	13
Тема 6 Місто як соціальний текст конструювання образу міста. Творче місто.....	14
Тема 7 Тенденції та колізії розвитку міста в епоху глобалізації. Місто майбутнього.....	15
Модульна контрольна робота	16
Теми рефератів.....	21
Питання до заліку.....	23
Методичні рекомендації до підготовки лекційного заняття.....	28
Методичні рекомендації до підготовки семінарського заняття.....	29
Методичні рекомендації до виконання індивідуальної роботи.....	34
Методичні рекомендації до написання реферату.....	38
Література.....	41

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕМІНАРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, семінарська робота студента (СРС) є одним з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом.

Мета семінарської роботи студента є формування і засвоєння знань, умінь, навичок. До основних форм СРС даної дисципліни відносяться:

- а) опрацювання лекційного матеріалу;
- б) опрацювання навчальної, навчально-методичної та монографічної літератури, періодичних видань;
- в) підготовка до семінарських занять;
- г) підготовка до контрольних робіт;
- д) підготовка до екзамену або заліку;
- е) пошук новітньої інформації в мережі Інтернет.

Підготовка до контрольних робіт або екзамену здійснюється протягом усього семестру шляхом проробки програмного матеріалу, виконання семінарських завдань на заняттях.

ЗМІСТ І ФОРМИ СЕМІНАРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

У навчальному процесі дисципліна «Соціологія міста» є однією з профілюючих для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування».

Мета методичних вказівок – дати напрямок семінарської роботі студента при вивченні курсу, допомогти йому виділити основні положення розділів, побачити їхній взаємозв'язок і можливості практичного використання. Призначені для студентів методичні вказівки складені на основі й відповідно до затвердженого навчального плану магістратури за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування».

ВСТУП

Робота студента над курсом «Соціологія міста» розпочинається з систематичної праці над літературою, яка вказана в навчальних програмах і конспекту лекцій. Вдумливе (часто неодноразове) читання того чи іншого розділу, окремої теми, продумування основних положень, виписка найголовнішого, складання тез прочитаного – все це необхідні засоби оволодіння навчальним матеріалом.

Зазначимо, що процес вивчення повинен бути зорієнтований не стільки на запам'ятовування тих чи інших положень, скільки на їх творче засвоєння і застосування до вирішення поставлених перед магістром проблем, особливо при виконанні есе «Роль публічного простору міста у формуванні міського соціуму (на прикладі парку)» та її презентації у формі Power Point. При вивченні курсу «Соціологія міста» магістр знайомиться з системою понять, яка є для нього найчастіше новою і потребує досить складної перебудови мислення. Намагайтеся не формально завчати набір поодиноких положень і термінів, а осмислювати матеріал, роздумувати над прочитаним, щоб розвивати теоретичне мислення, оволодівати філософсько-соціологічною культурою. Не залишайте невідомі для вас слова, терміни, незнайомі імена, звертаєтесь для їх з'ясування до енциклопедій, довідників і словників з історії філософи, соціології, політології. А також творів архітекторів, культурологів, урбанологов.

Лекційні заняття проводяться в інтерактивному режимі, включаючи в себе не тільки читання викладачем лекційного матеріалу, а й його обговорення. Для ефективності цього обговорення від магістра вимагається прочитання до кожної лекції щонайменше обов'язкової літератури, рекомендованої з відповідних тем у програмі. Кожен магістр повинен виступити з 10-хвилинною доповіддю по одній з тем курсу, підготувавши попередньо письмовий текст з основними ідеями доповіді обсягом 3-4 сторінки; поглиблене вивчення обраної теми покликане стимулювати більш глибоку роботу з першоджерелами і більш ґрунтовне освоєння матеріалу курсу. Кожна доповідь обговорюється магістрами на занятті.

Одна з форм роботи магістрів – це виконання есе, що одночасно є важливим етапом у підготовці до підсумкового контролю, форма якого передбачена робочою програмою (залік). Тема есе «Роль

публічного простору міста у формуванні міського соціуму (на прикладі парку)».

Виконання есе передбачає, *по-перше*, ознайомлення і використання рекомендованої літератури, *по-друге*, безпосереднє виконання (написання) роботи, по-третє, її захист у формі презентації Power Point:

- наявність письмової роботи, що відповідає зазначеним вимогам;

- уміння студента відповідати на контрольні питання роботи.

Успішний захист контрольної роботи є умовою допуску до задачі заліку.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Соціологія міста» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичні, соціокультурні та економічні особливості міського способу життя та його дослідження у вітчизняній і світовій соціології міста.

Міждисциплінарні зв'язки:

Вивчення курсу «Соціологія міста» ґрунтується на матеріалах нормативних дисциплін бакалаврського рівня підготовки, таких як економічна теорія, історія містобудування, та інших, формує важливі додаткові навички, необхідні для вивчення міського простору.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Програма навчальної дисципліни складається з модуля 1 та з таких змістових модулів:

Модуль 1 Місто як об'єкт вивчення: історія, теорія, методи

Змістовий модуль 1 Класична теорія західної соціології містобудування

Змістовий модуль 2 Соціальний простір міста: управлінський потенціал

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Соціологія міста» є ознайомлення студентів з теоретичними та методичними підходами до дослідження проблематики міста як складного та багатоаспектного феномену, форми спільноти та типу соціальності, сутнісною рисою якого є інтеграція різномірних видів життєдіяльності в єдину систему

з власним механізмом підтримування та відтворення стабільності й порядку.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Соціологія міста» є

1. Забезпечити набуття студентами стійких знань про сучасні парадигми й проблематику урбанізму.

2. Дати опис основних процесів, що відбуваються у сучасних містах.

3. Сформувати у студентів уміння самостійно аналізувати феномени міського життя й внутрішнього світу городян.

4. Удосконалити навички студентів здійснювати власні емпіричні дослідження з актуальних проблем сучасного міста.

В результаті вивчення курсу студенти повинні

Знати:

- Місце урбаністики й соціології міста у сучасній системі гуманітарних і соціальних наук (зокрема соціології, історії та культурології).
- Комплексне бачення міста як складного та багатоаспектного феномену.
- Ключові теорії, оволодіти основними методами дослідження міського простору та необхідною термінологією.
- Необхідну теоретичну і методологічну базу для критичного осмислення запропонованих методів та пояснювальних схем, наявних в урбаністиці.

Вміти:

- Організувати і проводити самостійні соціологічні дослідження у галузі соціології міста.
- Інтерпретувати й узагальнювати отримані результати, формулювати власні судження.
- Презентувати результати дослідження та захищати власну позицію перед аудиторією.
- Формулювати рекомендації щодо оптимізації процесу управління містом.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Організація, методики проведення, матеріальне забезпечення

лекцій та практичних занять

Лекції та семінарські заняття проводяться з використанням: проблемних лекцій, дискусій, ділових ігор, виконання групових завдань, підготовки та обговорення рефератів, есе. У викладанні курсу використовуються комп'ютери та мультимедійний проектор.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль знань студентів забезпечуються переважно в усній формі на семінарських заняттях. Знання студентів оцінюються за допомогою: відповідей на семінарських заняттях, виконання індивідуальних та групових завдань, підготовки та презентації реферату та есе, виконання індивідуального завдання.

Проміжний контроль здійснюється після кожного змістовного модуля за допомогою контрольних робіт (питання додаються).

Семестровий контроль проводиться у вигляді письмового або усного заліку.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1 Місто як об'єкт вивчення: історія, теорія, методи

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Класична теорія західної соціології містобудування

ТЕМА 1

Теорія міста в структурі загальної соціології

План

Мета, завдання й структура курсу. Соціологія міста як прикладна наука й галузева соціологічна дисципліна. Предмет соціології міста. Соціологія міста, загальна соціологія й суміжні дисципліни. Загальні принципи теоретичного осмислення феномена міста. Проблема дефініції «місто», підстави визначення міста. Класифікація концепта «міста». Проблема дефініції міста в культурі Європейське та азійське місто: концептуальні відмінності. Класичний античний поліс. Середньовічне місто. Модерне місто. Українське місто від Магдебурзького права до сьогодні

Основні поняття:

громадянське суспільство, дефініція міста, клієнтельно-підданська залежність, компаративний, місто, міська свобода, соціологія міста, торгово-промислове місто, європейське та азійське місто: концептуальні відмінності, класичний античний поліс, середньовічне місто. модерне місто. українське місто.

Теми рефератів

1. Предмет та об'єкт соціології міста.
2. Місто як самостійний соціальний організм.
3. Проблематика соціології міста.
4. Етносоціокультурна диференціація міста.
5. Роль міста у суспільстві.
6. Зародження та еволюція міст.

Запитання для самоперевірки

1. Які визначення міста ви знаєте? Чи узгоджуються ці визначення між собою? Якому визначенню (або визначенням) міста ви досі віддавали перевагу і чому? Чи є взагалі можливою ідеальна дефініція міста?

2. Як ви розумієте взаємозв'язок між поняттями місто – культура – цивілізація? Які чинники історично впливали на формування міста?

3. Відтворіть базові критерії урбаністичної цивілізації. Чи існує взаємозв'язок між поняттям міста та громадянським суспільством?

4. Які базові економічні, політичні і правові свободи існували в європейських містах, починаючи з часів Магдебурзького права? Які з цих свобод є принципово важливими для кожного громадянина і чи зберігались вони недоторканими протягом тривалого часу?

5. Як ви розумієте поняття античного поліса?

6. Що спричинило занепад античного поліса? Яка форма власності була характерною для нього?

7. Чи існував взаємозв'язок між набуттям громадянства і земельною власністю в античні часи? Які критерії були базовими для отримання громадянства?

8. Коли в Західній Європі мало місце системне відродження середньовічного міста? Які процеси сприяли і перешкоджали відродженню міста?

9. Скільки людей нараховувало середнє європейське місто в

добу Середньовіччя? Чи було, на Ваш погляд, в історичному та демографічному аспектах місто залежним від сільської місцевості? Поясніть власну позицію.

10. У яких частинах Європи історично починає формуватися поняття «міська культура» і в який спосіб воно еволюціонує? Розкрийте зміст цього поняття.

11. Яку роль у міській ідентичності має традиція? Чи можна говорити про формування в Середньовіччі комплексної нормативної урбаністичної парадигми?

12. Обґрунтуйте теоретичну роль М. Вебера, В. Зомбарта та Г. Зіммеля в дослідженні проблематики модерного міста? У чому полягає відмінність і доповнюваність цих підходів?

14. Яким чином модерне місто поєднує елементи ринку і громадянського суспільства?

13. Визначте зміст поняття «Магдебурзьке право».

14. Чим був обумовлений розвиток братств у XVI-XVII ст. в Україні, і яку роль вони відігравали в розширенні міських свобод?

15. Чому феодально-козацька система не змогла еволюціонувати в нову фазу урбаністичного Ренесансу? Чому міста в Україні часто не були українськими містами?

16. Чи поєднувались в Україні виміри урбанізації та модернізації? Поясніть специфіку українського досвіду модернізації? Яким чином зберігалися виміри національної культури, «життєвого світу» в різних українських містах?

17. У чому полягає специфіка розвитку старопромислових міст України? Чи продукували старопромислові міста нові соціальні та національні ідентичності?

18. Чи можна говорити про історичне утворення в Україні мережі міст на кшталт європейських, чи мова може йти про особливий шлях розвитку міст в Україні?

ТЕМА 2

Основні теорії виникнення та розвитку міст

План

Загальні принципи теоретичного осмислення феномена міста. Етнотериторіальна теорія. Теорія східного деспотизму. Бургова теорія. Соціокультурна теорія. Типологія міст.

Основні поняття

етнотериторіальна теорія, теорія східного деспотизму, Бургова теорія, соціокультурна теорія. типологія міст

Теми рефератів

1. Основні стадії урбанізації.
2. Теорія урбанізації.
3. Композиційна теорія.
4. Теорія субкультури.
5. Сучасні теорії урбанізації.
6. Специфічні риси «української урбанізації».

Запитання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте загальні принципи міста.
2. Розкрийте поняття етнотериторіальна теорія.
3. Як ви розумієте теорію східного деспотизму.
4. У чому суть соціокультурної теорії.
5. Які питання дозволяють розкрити статус індивіда у міському просторі?
6. Чому візуальна стратегія набуває дедалі більшої ваги в середовищі соціологів?

ТЕМА 3

Класична соціологічна теорія ХХ-ХХІ ст. про місто

Міська проблематика у працях класиків соціології (економічна і соціокультурна парадигми). Дослідження проблем міста у працях представників Чиказької школи соціології. Сучасні соціологічні концепції міста. Неомарксистський та неовеберіанський підходи. Дослідження міста з точки зору соціопросторової перспективи.

Основні поняття

абстрактний простір, біотичний рівень, вторинний обіг капіталу, дослідження спільнот, культурний рівень, мережі зростання, механічна солідарність, органічна солідарність, природні ареали розселення, соціальний простір

Теми рефератів

1. Теоретичні дослідження соціальних явищ у працях О. Конта, Г.Спенсера, Е. Дюркгейма.
2. Теоретичні засади соціології міста у працях М. Вебера «Місто» та А. Вебера «Зростання міст в ХІХ столітті».
3. Фізичний і соціальний простір. Дослідження П. Бурдьє
4. Соціологічне вивчення міста. Чиказька школа

5. Урбанізм як спосіб життя.

Запитання для самоперевірки

1. Який внесок зробили класики соціології у формування основних принципів соціології міста? Охарактеризуйте їх погляди.
2. У чому полягають основні досягнення Чиказької школи соціології в дослідженні проблем міста?
3. Визначте основні переваги і недоліки соціоекологічного підходу Р. Парка.
4. Що стало причиною звернення до марксистської спадщини представників соціології міста другої половини ХХ ст.?
5. Що спільне і що відмінне у неомарксистських та неовеберіанських підходах дослідження міста?
6. Охарактеризуйте процес вторинного обігу капіталу в містах
7. У чому полягають особливості соціопросторового підходу в дослідженні міста?

ТЕМА 4

Культура міст та місто в культурі: діалектика взаємозв'язків

План

Льюїс Мамфорд: сутність міста. Сучасні міста – Л.Мамфорд.
 П Місто як феномен соціокультурного розвитку. Специфіка соціокультурного середовища міста. Культурне середовище міста. Сприйняття соціокультурного середовища. Міська культура: тенденції розвитку. Місто як соціокультурний організм цивілізації. Пам'ятники та топоніми як об'єкт вивчення соціокультурних змін у місті. Вивчення соціокультурних змін у місті: теоретичні підстави. Соціокультурний підхід у дослідженні змін символічного простору міст України.

Основні поняття

культурне середовище міста, міська культура, ретроспективні трансформації, символічний простір, соціокультурні зміни, соціокультурний підхід, сучасні міста

Теми рефератів

1. Місто як феномен соціокультурного розвитку
2. Місто як адміністративно-господарський центр.
3. Місто як обслуговуючий і культурний цент.
4. Структурні елементи міста.

5. Етносоціокультурна диференціація міста.
6. Системний підхід до вивчення сучасного міста.

Запитання для самоперевірки

1. Який зміст має поняття «соціокультурні зміни»?
2. Чому пам'ятники та топоніми є об'єктом вивчення соціокультурних змін у місті?
3. Що таке соціокультурний підхід у соціології?
4. Як ідеї П. Бурдьє про соціальний, культурний та символічний простір допомагають досліджувати соціокультурні зміни у місті?
5. Які ідеї та концепції соціокультурного підходу використовуються для аналізу трансформацій?
6. З яких елементів складається «Схема аналізу ситуації змін візуального простору міста» і чому?

ЗМІСТОВІЙ МОДУЛЬ 2

Соціальний простір міста: управлінський потенціал

ТЕМА 5 Міський соціум

План

Спільність по поселенню. Сутність блазірованості великого міста. Багатоаспектність аналізу міського середовища. Територіально-поселенський аспект. Соціально-екологічний аспект території. Психоментальний аспект території. Економічний аспект. Містобудівний аспект. Семіотичний аспект. Філософсько-методологічний аспект. Соціологічний аспект. Система розселення і соціальна структура міста. Різноманітне місто: соціальні групи городян. Майнове та статусне структурування міста. Етно-релігійна сегрегація міста. Гендерне структурування міста: патріархат приватний та публічний. Міграційний чинник соціального розширення міста. Роль держави у соціальному структуруванні простору міста

Основні поняття

територіально-поселенський аспект, Соціально-екологічний аспект території, психоментальний аспект території, економічний аспект, містобудівний аспект, семіотичний аспект, філософсько-методологічний аспект, соціологічний аспект, асиміляція «Відтік

мізків», внутрішнє місто, гетто. гінекей, деривація, джентрифікація, ділова частина міста, житловий клас, сальдо міграції, сегрегація

Теми рефератів

1. Етносоціокультурна диференціація міста.
2. Сучасні соціальні проблеми міста.
3. Процес урбанізації в Україні та їх головні прояви.
4. Міграційний чинник соціального розшарування міста.

Запитання для самоперевірки

1. Як вивчалася соціологами та урбаністами міська нерівність? Назвіть основні підходи.
2. Охарактеризуйте основні соціальні групи городян.
3. У чому позитивні та негативні аспекти міської сегрегації?
4. Які гендерні наслідки мала зміна співвідношення публічної та приватної сфери міста?
5. Якою буває міграція до міста та що її спричиняє?

ТЕМА 6

Місто як соціальний текст конструювання образу міста.

Творче місто

План

Вступні положення до вивчення міста як соціального тексту. «Писання» міста: символічне маркування міського простору, проектування «ідентичностей» на місто. Тексти про місто – конструювання образу міста. «Прочитання» міста, відображеного в ідентичностях. Творче місто

Основні поняття

внутрішня деколонізація пам'яті, ідеологічна деколонізація пам'яті, місто як «текст», політика пам'яті, режим правди, творче місто, копірайтні мистецтва, креативна економіка, креативні міста, креативний кластер, творчий клас

Теми рефератів

1. Екологічна свідомість городян
2. Образ міста: погляд соціолога
3. Процес урбанізації в Україні й ЄСРП
4. Взаємодія урбаністичної й руралістичної культур

Запитання для самоперевірки

1. Що таке символічний маркер міського простору?
2. Назвіть три основних рівні значень символічних маркерів міського простору.
3. Охарактеризуйте три основні рівні дослідження міста як соціального тексту.
4. Як відбувається конструювання образів міста (проаналізуйте і порівняйте кілька джерел)?
5. Охарактеризуйте кілька практик проживання міського простору.
6. Охарактеризуйте кілька стратегій опору процесам символічного маркування міського простору.
7. Проаналізуйте політику пам'яті у вашому місті (селі).
8. Знайдіть приклади сучасних міст в Європі та Україні, що існують за рахунок послуг, а не виробництва.
9. Сучасні глобальні напрямки несуть загрозу локальним культурам, створюючи уніфікований глобальний мікс. Які аспекти міста роблять його креативним?
10. Наскільки можна прогнозувати, що майбутнє економіки – це творчі та культурні індустрії?
11. Що треба робити містам, щоб розвивати культурну економіку, і які ризики виникають при цьому?

ТЕМА 7

Тенденції та колізії розвитку міста в епоху глобалізації.

Місто майбутнього

План

Глобалізація і міста: головні тенденції розвитку. Основні варіанти постіндустріальної міської системи. Типи «інформаційного міста».

Основні поняття

глобальне місто, зоополь, наукоград, псевдоурбанізація, сквоттерство, технопарк, технополіс

Теми рефератів

1. Соціальний розвиток «інформаційного міста».
2. Розвиток соціальної та виробничою інфраструктури міста.
3. Інтелектуальний потенціал міста.

4. Поширення нових інформаційних і комунікаційних технологій. Перспективи для міста й городян

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте характерні ознаки глобалізації (постіндустріальне та інформаційне суспільства).

2. Назвіть можливі позитивні та негативні наслідки глобалізації.

3. Що таке глобальне місто? Які його основні ознаки?

4. Назвіть чинники виникнення глобальних міст за С. Сассен.

5. Як змінюється самовідчуття та моделі поведінки середнього класу в глобальних містах?

6. Які основні типи передмість виникли в США внаслідок процесу субурбанізації?

7. У чому полягає відмінність між моноцентричним та поліцентричним типом метрополій? Наведіть приклади.

8. Вкажіть об'єктивні переваги та недоліки мегаполісів-столиць для транснаціональних компаній та мешканців міста?

9. На підставі даних, наведених у табл. 2, виконайте порівняльний аналіз найбільших мегаполісів світу.

10. Дайте визначення технополіса та назвіть основні чинники виникнення цього типу сучасного міста.

11. Охарактеризуйте специфіку будівництва технополісів у Японії.

12. Зробіть порівняльний аналіз різновидів технополісів за типологією М. Кастельса.

13. Надайте визначення зоополя та вкажіть його характерні ознаки.

14. Розкрийте поняття «кіборговий урбанізм».

15. Що таке наукоград і чим він відрізняється від інших типів сучасного міста?

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Дати розгорнуту письмову відповідь на запитання

Варіант 1

1. Соціологічні аспекти міста як територіально-поселенської спільності.

2. Соціологічні аспекти міста як виробничо-економічної системи.

Варіант 2

1. Які визначення міста ви знаєте? Чи узгоджуються ці визначення між собою?
2. Як ви розумієте взаємозв'язок між поняттями місто – культура – цивілізація? Які чинники історично впливали на формування міста?

Варіант 3

1. У чому полягає принципова відмінність західного та азійського міста?
2. Відтворіть базові критерії урбаністичної цивілізації. Чи існує взаємозв'язок між поняттям міста та громадянським суспільством?

Варіант 4

1. Які базові економічні, політичні і правові свободи існували в європейських містах, починаючи з часів Магдебурзького права? Які з цих свобод є принципово важливими для кожного громадянина і чи зберігались вони недоторканими протягом тривалого часу?
2. Як ви розумієте поняття античного поліса?

Варіант 5

1. Що спричинило занепад античного поліса? Яка форма власності була характерною для нього?
2. Чи існував взаємозв'язок між набуттям громадянства і земельною власністю в античні часи? Які критерії були базовими для отримання громадянства?

Варіант 6

1. Коли в Західній Європі мало місце системне відродження середньовічного міста? Які процеси сприяли і перешкоджали відродженню міста?
2. Скільки людей нараховувало середнє європейське місто в добу Середньовіччя? Чи було, на Ваш погляд, в історичному та демографічному аспектах місто залежним від сільської місцевості? Поясніть власну позицію.

Варіант 7

1. У яких частинах Європи історично починає формуватися поняття «міська культура» і в який спосіб воно еволюціонує? Розкрийте зміст цього поняття.
2. Яку роль у міській ідентичності має традиція? Чи можна говорити про формування в Середньовіччі комплексної нормативної

урбаністичної парадигми?

Варіант 8

1. Обґрунтуйте теоретичну роль М. Вебера, В. Зомбарта та Г. Зіммеля в дослідженні проблематики модерного міста? У чому полягає відмінність і доповнюваність цих підходів?

2. Яким чином модерне місто поєднує елементи ринку і громадянського суспільства?

Варіант 9

1. Визначте зміст поняття «Магдебурзьке право».

2. Чим був обумовлений розвиток братств у XVI-XVII ст. в Україні, і яку роль вони відігравали в розширенні міських свобод?

Варіант 10

1. Чому феодально-козацька система не змогла еволюціонувати в нову фазу урбаністичного Ренесансу? Чому міста в Україні часто не були українськими містами?

2. Чи поєднувались в Україні виміри урбанізації та модернізації? Поясніть специфіку українського досвіду модернізації? Яким чином зберігалися виміри національної культури, «життєвого світу» в різних українських містах?

Варіант 11

1. У чому полягає специфіка розвитку старопромислових міст України? Чи продукували старопромислові міста нові соціальні та національні ідентичності?

2. Чи можна говорити про історичне утворення в Україні мережі міст на кшталт європейських, чи мова може йти про особливий шлях розвитку міст в Україні?

Варіант 12

1. Який внесок зробили класики соціології у формування основних принципів соціології міста? Охарактеризуйте їх погляди.

2. У чому полягають основні досягнення Чиказької школи соціології в дослідженні проблем міста?

Варіант 13

1. Визначте основні переваги і недоліки соціоекологічного підходу Р. Парка.

2. Що стало причиною звернення до марксистської спадщини представників соціології міста другої половини XX ст.?

Варіант 14

1. Що спільне і що відмінне у неомарксистських та неовеберіанських підходах дослідження міста?

2. Охарактеризуйте процес вторинного обігу капіталу в містах.

Варіант 15

1. У чому полягають особливості соціопросторового підходу в дослідженні міста?

2. У чому полягає відмінність між територією та простором міста? У яких контекстах доречно говорити про територію, а у яких – про простір міста?

Варіант 16

1. Що зумовлює на сьогодні посилення наукової уваги до вивчення саме просторових координат життя сучасного міста?

2. Коротко передайте сутність концепції соціального простору Г. Зіммеля. У чому, на вашу думку, полягають її переваги та недоліки?

Варіант 17

1. У чому, на вашу думку, полягає специфіка проекту соціальної екології Чиказької школи? Який внесок останньої у вивчення міського простору?

2. Як ви розумієте поняття «виробництво простору» (за А. Лефевром)?

Варіант 18

1. Вкажіть основні аспекти розуміння простору (за А. Ф. Філіповим)?

2. Назвіть переваги та недоліки класичних моделей структурування міського простору: моделі концентричних кіл, секторальної моделі, багатоядерної моделі.

Варіант 19

1. Назвіть переваги та недоліки класичних моделей структурування міського простору: моделі концентричних кіл, секторальної моделі, багатоядерної моделі.

2. Які зміни відбуваються в містах за умови розповсюдження глобалізаційних процесів?

Варіант 20

1. У чому полягає специфіка процесу структурування радянських міст?

2. Які тенденції структурування є характерними для простору сучасних пострадянських міст?

Варіант 21

1. Назвіть можливі аспекти вивчення та надайте коротку характеристику їх предметно-об'єктному наповненню.

2. Як вивчалася соціологами та урбаністами міська нерівність? Назвіть основні підходи.

Варіант 22

1. Охарактеризуйте основні соціальні групи городян.

2. У чому позитивні та негативні аспекти міської сегрегації?

Варіант 23

1. Які гендерні наслідки мала зміна співвідношення публічної та приватної сфери міста?

2. Якою буває міграція до міста та що її спричиняє?

Варіант 24

1. Які притаманні сучасному місту процеси та тенденції розвитку, на Вашу думку, найбільшою мірою актуалізують необхідність кардинальних змін в системі управління?

2. Назвіть основні теоретичні моделі міського управління та надайте їм коротку характеристику. Яка з цих моделей (чи її варіації) найбільше відповідає наявній моделі міського управління в сучасній Україні?

Варіант 25

1. Перелічіть основні моделі місцевого самоврядування та коротко їх охарактеризуйте. До якої з цих моделей можемо віднести Україну?

2. Які існують види місцевого самоврядування залежно від соціальної природи об'єднання громадян?

Варіант 26

1. Який зміст має поняття «соціокультурні зміни»?

2. Що таке соціокультурний підхід у соціології?

Варіант 27

1. Як ідеї П. Бурдьє про соціальний, культурний та символічний простір допомагають досліджувати соціокультурні зміни у місті?

2. Які ідеї та концепції соціокультурного підходу використовуються для аналізу трансформацій?

Варіант 28

1. З яких елементів складається «Схема аналізу ситуації змін візуального простору міста» і чому?

2. Як відбувається конструювання образів міста (проаналізуйте і порівняйте кілька джерел)?

Варіант 29

1. Проаналізуйте політику пам'яті у вашому місті (селі).
2. Чим зумовлюється відхід досліджень девіантної поведінки від морально-етичної проблематики?

Варіант 30

1. У чому недоліки сучасної системи кримінальної статистики в Україні та якими є перешкоди у її використанні в дослідженнях розподілу відхиленої поведінки в міському середовищі?
2. Розкрийте характерні ознаки глобалізації (постіндустріальне та інформаційне суспільства).

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Соціальна історія міського району
2. Соціологічні моделі міської структури
3. Процеси сегрегації в містах (на прикладі конкретного міста)
4. Соціальні контакти городян (на прикладі конкретного міста)
5. Імідж міста з погляду його жителів
6. Ринок житла у великому українському місті: погляд соціолога
7. Ідеал житла з погляду городян
8. Міські ринки як соціальне явище
9. Поліпшення житлових умов (соціологічний аналіз на прикладі літніх респондентів)
10. Причини спільного проживання декількох поколінь: погляд соціолога
11. Уявлення про житлові умови (соціологічний аналіз на прикладі літніх респондентів)
12. Вільний час городян дитячого й підліткового віку
13. Освоєння й використання міського простору представниками нижніх верств міського населення
14. Екологічна свідомість городян
15. Образ міста: погляд соціолога
16. Процес урбанізації в Україні й СРСР
17. Взаємодія урбаністичної й руралістичної культур

18. Населення міського мікрорайону (соціологічний аналіз)
19. Фізичний і соціальний простір. Дослідження П. Бурдьє
20. Соціологічне вивчення міста. Чиказька школа
21. Макросоціологічне вивчення міста
22. Мікросоціологічне вивчення міста.
23. Міський спосіб життя. Соціологічні теорії
24. Можливості об'єднання макросоціологічних і мікросоціологічних підходів до джентрифікації міських районів (соціологічне дослідження на прикладі конкретного міста).
25. Соціальна нерівність у місті
26. Участь громадян у плануванні міст
27. Міські соціальні співтовариства
28. Відношення городян до мігрантів (соціологічний аналіз на прикладі конкретного міста)
29. Розвиток і проблеми міської сфери послуг у пострадянський період (соціологічний аналіз на прикладі конкретного міста)
30. Зонування міст (прикладний аспект)
31. Люди в триєдиному просторі великого міста (соціологічний аналіз на прикладі конкретного міста)
32. Соціальний капітал городянина й селянина: порівняльний аналіз
33. Міська й сільська екосвідомість: порівняльний аналіз
34. Міське місцеве співтовариство (соціологічний аналіз)
35. Поширення нових інформаційних і комунікаційних технологій. Перспективи для міста й городян
36. Прихильність до міста (соціологічний аспект)
37. Просторова структура соціальної мережі міських домогосподарств
38. Мережні обміни міських домашніх господарств (на прикладі конкретного міста)
39. Сусідські контакти городян (соціологічний аспект)
40. Поділ домашньої праці в міських родин
41. Міські субкультури
42. Молодіжні субкультури в місті
43. Відбиття соціальної нерівності в архітектурнім обличчі міста

44. Сегрегація етнічних меншостей у сучасному українському місті: актуальність і перспективи.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Які визначення міста ви знаєте? Чи узгоджуються ці визначення між собою? Якому визначенню (або визначенням) міста ви досі віддавали перевагу і чому? Чи є взагалі можливою ідеальна дефініція міста?

2. Як ви розумієте взаємозв'язок між поняттями місто – культура – цивілізація? Які чинники історично впливали на формування міста?

3. У чому полягає принципова відмінність західного та азійського міста?

4. Відтворіть базові критерії урбаністичної цивілізації. Чи існує взаємозв'язок між поняттям міста та громадянським суспільством?

5. Які базові економічні, політичні і правові свободи існували в європейських містах, починаючи з часів Магдебурзького права? Які з цих свобод є принципово важливими для кожного громадянина і чи зберігались вони недоторканими протягом тривалого часу?

6. Як ви розумієте поняття античного поліса?

7. Що спричинило занепад античного поліса? Яка форма власності була характерною для нього?

8. Чи існував взаємозв'язок між набуттям громадянства і земельною власністю в античні часи? Які критерії були базовими для отримання громадянства?

9. Коли в Західній Європі мало місце системне відродження середньовічного міста? Які процеси сприяли і перешкоджали відродженню міста?

10. Скільки людей нараховувало середнє європейське місто в добу Середньовіччя? Чи було, на Ваш погляд, в історичному та демографічному аспектах місто залежним від сільської місцевості? Поясніть власну позицію.

11. У яких частинах Європи історично починає формуватися поняття «міська культура» і в який спосіб воно еволюціонує? Розкрийте зміст цього поняття.

12. Яку роль у міській ідентичності має традиція? Чи можна

говорити про формування в Середньовіччі комплексної нормативної урбаністичної парадигми?

13. Обґрунтуйте теоретичну роль М. Вебера, В. Зомбарта та Г. Зіммеля в дослідженні проблематики модерного міста? У чому полягає відмінність і доповнюваність цих підходів?

14. Яким чином модерне місто поєднує елементи ринку і громадянського суспільства?

15. Визначте зміст поняття «Магдебурзьке право».

16. Чим був обумовлений розвиток братств у XVI-XVII ст. в Україні, і яку роль вони відігравали в розширенні міських свобод?

17. Чому феодально-козацька система не змогла еволюціонувати в нову фазу урбаністичного Ренесансу? Чому міста в Україні часто не були українськими містами?

18. Чи поєднувались в Україні виміри урбанізації та модернізації? Поясніть специфіку українського досвіду модернізації? Яким чином зберігалися виміри національної культури, «життєвого світу» в різних українських містах?

19. У чому полягає специфіка розвитку старопромислових міст України? Чи продукували старопромислові міста нові соціальні та національні ідентичності?

20. Чи можна говорити про історичне утворення в Україні мережі міст на кшталт європейських, чи мова може йти про особливий шлях розвитку міст в Україні?

21. Який внесок зробили класики соціології у формування основних принципів соціології міста? Охарактеризуйте їх погляди.

22. У чому полягають основні досягнення Чиказької школи соціології в дослідженні проблем міста?

23. Визначте основні переваги і недоліки соціоекологічного підходу Р. Парка.

24. Що стало причиною звернення до марксистської спадщини представників соціології міста другої половини XX ст.?

25. Що спільне і що відмінне у неомарксистських та неовеберіанських підходах дослідження міста?

26. Охарактеризуйте процес вторинного обігу капіталу в містах.

27. У чому полягають особливості соціопросторового підходу в дослідженні міста?

28. У чому полягає відмінність між територією та простором

міста? У яких контекстах доречно говорити про територію, а у яких – про простір міста?

29. Що зумовлює на сьогодні посилення наукової уваги до вивчення саме просторових координат життя сучасного міста?

30. Коротко передайте сутність концепції соціального простору Г. Зіммеля. У чому, на вашу думку, полягають її переваги та недоліки?

31. У чому, на вашу думку, полягає специфіка проекту соціальної екології Чиказької школи? Який внесок останньої у вивчення міського простору?

32. Як ви розумієте поняття «виробництво простору» (за А. Лефевром)?

33. Вкажіть основні аспекти розуміння простору (за А. Ф. Філіповим)?

34. Назвіть переваги та недоліки класичних моделей структурування міського простору: моделі концентричних кіл, секторальної моделі, багатоядерної моделі.

35. Назвіть переваги та недоліки класичних моделей структурування міського простору: моделі концентричних кіл, секторальної моделі, багатоядерної моделі. Які зміни відбуваються в містах за умови розповсюдження глобалізаційних процесів?

36. У чому полягає специфіка процесу структурування радянських міст?

37. Які тенденції структурування є характерними для простору сучасних пострадянських міст?

38. Назвіть можливі аспекти вивчення та надайте коротку характеристику їх предметно-об'єктному наповненню.

39. Як вивчалася соціологами та урбаністами міська нерівність? Назвіть основні підходи.

40. Охарактеризуйте основні соціальні групи городян.

41. У чому позитивні та негативні аспекти міської сегрегації?

42. Які гендерні наслідки мала зміна співвідношення публічної та приватної сфери міста?

43. Якою буває міграція до міста та що її спричиняє?

44. У чому полягає специфіка сучасного міста як об'єкта управління?

45. Які притаманні сучасному місту процеси та тенденції розвитку, на Вашу думку, найбільшою мірою актуалізують

необхідність кардинальних змін в системі управління?

46. Назвіть основні теоретичні моделі міського управління та надайте їм коротку характеристику. Яка з цих моделей (чи її варіації) найбільше відповідає наявній моделі міського управління в сучасній Україні?

47. Перелічіть основні моделі місцевого самоврядування та коротко їх охарактеризуйте. До якої з цих моделей можемо віднести Україну?

48. Які існують види місцевого самоврядування залежно від соціальної природи об'єднання громадян?

49. Який зміст має поняття «соціокультурні зміни»?

50. Чому пам'ятники та топоніми є об'єктом вивчення соціокультурних змін у місті?

51. Що таке соціокультурний підхід у соціології?

52. Як ідеї П. Бурдьє про соціальний, культурний та символічний простір допомагають досліджувати соціокультурні зміни у місті?

53. Які ідеї та концепції соціокультурного підходу використовуються для аналізу трансформацій?

54. З яких елементів складається «Схема аналізу ситуації змін візуального простору міста» і чому?

55. Що таке символічний маркер міського простору?

56. Назвіть три основних рівні значень символічних маркерів міського простору.

57. Охарактеризуйте три основні рівні дослідження міста як соціального тексту.

58. Як відбувається конструювання образів міста (проаналізуйте і порівняйте кілька джерел)?

59. Охарактеризуйте кілька практик проживання міського простору.

60. Охарактеризуйте кілька стратегій опору процесам символічного маркування міського простору.

61. Проаналізуйте політику пам'яті у вашому місті (селі).

62. Знайдіть приклади сучасних міст в Європі та Україні, що існують за рахунок послуг, а не виробництва.

63. Сучасні глобальні напрямки несуть загрозу локальним культурам, створюючи уніфікований глобальний мікс. Які аспекти міста роблять його креативним?

64. Наскільки можна прогнозувати, що майбутнє економіки – це творчі та культурні індустрії?

65. Що треба робити містам, щоб розвивати культурну економіку, і які ризики виникають при цьому?

66. Чим зумовлюється відхід досліджень девіантної поведінки від морально-етичної проблематики?

67. У чому суть соціальної технології паноптикуму, запропонованої І. Бентамом? У чому її подібність із (чи відмінність від) такої соціальної технології як комунальна квартира?

68. У чому специфіка американського та вітчизняного просторового розподілу відхильної поведінки у міському просторі? Обґрунтуйте свою думку.

69. У чому недоліки сучасної системи кримінальної статистики в Україні та якими є перешкоди у її використанні в дослідженнях розподілу відхиленої поведінки в міському середовищі?

70. Які статистичні показники, що стосуються сфери соціального забезпечення та комунального господарства, можуть опосередковано свідчити про девіантогенний характер певних міських територій?

71. Розкрийте характерні ознаки глобалізації (постіндустріальне та інформаційне суспільства).

72. Назвіть можливі позитивні та негативні наслідки глобалізації.

73. Що таке глобальне місто? Які його основні ознаки?

74. Назвіть чинники виникнення глобальних міст за С. Сассен.

75. Як змінюється самовідчуття та моделі поведінки середнього класу в глобальних містах?

76. Які основні типи передмість виникли в США внаслідок процесу субурбанізації?

77. У чому полягає відмінність між моноцентричним та поліцентричним типом метрополій? Наведіть приклади.

78. Вкажіть об'єктивні переваги та недоліки мегаполісів-столиць для транснаціональних компаній та мешканців міста?

79. На підставі даних, наведених у табл. 2, виконайте порівняльний аналіз найбільших мегаполісів світу.

80. Дайте визначення технополіса та назвіть основні чинники виникнення цього типу сучасного міста.

81. Охарактеризуйте специфіку будівництва технополісів у

Японії.

82. Зробіть порівняльний аналіз різновидів технополісів за типологією М. Кастельса.

83. Надайте визначення зоополя та вкажіть його характерні ознаки.

84. Розкрийте поняття «кіборговий урбанізм».

85. Що таке наукоград і чим він відрізняється від інших типів сучасного міста?

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

Під час вивчення дисципліни «Соціологія міста» використовуються різні форми навчання, однією з яких є лекція.

Метою лекції є сприйняття, розуміння і засвоєння студентом тематичної інформації. Для того, щоб точно сприймати навчальний матеріал, необхідно зосередитися на суті лекції, зрозуміти її основні положення і запам'ятати їх. Конспектування – це своєрідний процес, який містить ряд складових:

- ✓ Слухання (аудіювання) інформації.
- ✓ Відбір та скорочення інформації.
- ✓ Переформулювання відібраної інформації.
- ✓ Записування переформульованої інформації.

Результатом цього процесу є конспект, який дозволяє його автору відтворити в подальшому одержану інформацію з необхідною точністю.

У будь-якому навчальному матеріалі міститься інформація трьох основних різновидів: головна, другорядна і допоміжна. Головною є та інформація, яка має найістотніше значення для засвоєння навчального матеріалу, виражає сутність теми. До неї належать означення наукових понять, формулювання законів, теоретичних принципів тощо. В тексті така інформація виділяється певним чином, на лекції ж – задиктовується.

Другорядна інформація може мати подвійне значення: або її засвоєння необхідне для більш глибокого й цілісного розуміння головної інформації, або ж вона відображає конкретні наслідки та практичні рекомендації, що впливають з цієї інформації. До цього

різновиду інформації належать різного роду коментарії, пояснювальні зауваження, тлумачення.

Призначення допоміжної інформації – допомогти студенту краще засвоїти певний матеріал. Це різного роду методичні поради, нагадування про раніше викладений матеріал, запитання для самоперевірки та ін.

В процесі конспектування кожен з вищеназаних різновидів інформації вимагає і різних способів опрацювання. Головну інформацію необхідно записати як найповніше, без істотних переробок і скорочень, майже дослівно. Допоміжну інформацію, навпаки, повністю пропускаємо. Основна ж робота при конспектуванні полягатиме в переробці другорядної інформації. При цьому інформацію треба узагальнити й скоротити, подати у вигляді плану, тез, висновків, схем, викладення основних результатів тощо.

Необхідно звернути увагу на важливість правильного і зрозумілого скорочення інформації при конспектуванні, акуратності та чіткості оформлення конспекту, виділення основних положень, означень, термінів кольором, графічними оздобленнями) можливо, не в процесі конспектування під час лекції, а в подальшому доопрацюванні) та інше.

Якщо з відповідних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати і опрацювати самостійно, а всі незрозумілі питання щодо загальної структури лекції з'ясувати на консультації.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

Зміст семінарського заняття пов'язаний з матеріалом лекцій, студентів. У вступному слові викладача визначаються значення теми заняття для семінарської роботи студентів, її особливості і місце в навчальному процесі.

Відповідно до мети, завдання та змісту заняття, група може працювати всім складом, а також може бути поділена на мікрогрупи. Під час семінарського заняття забезпечується участь кожного студента в обговоренні питань, виконанні семінарських завдань, розв'язанні проблемних ситуацій. Для цього використовуються такі прийоми:

- ✓ постановка додаткових запитань, деталізація різних аспектів основного питання;
- ✓ звернення до сучасного практичного досвіду;
- ✓ індивідуалізація завдань чи розподілення ролей;
- ✓ ускладнення ситуацій;
- ✓ створення дискусійних моментів тощо;
- ✓ аргументованість відповідей студентів, їх пропозицій;
- ✓ забезпечення викладачем активної участі слухачів у бесідах, обміні думками;
- ✓ наявність зацікавленої професійної дискусії.

При підготовці до семінарського заняття необхідно акцентувати увагу на особливо важливих аспектах практики, цінному досвіді, можливості та доцільності їх використання в роботі.

Викладач підводить підсумки, чітко й обґрунтовано дає відповіді на запитання студентів та оцінює стан підготовки до заняття. Також викладач дає методичні поради щодо подальшої роботи й використання знань, навичок, набутих на занятті, у практичній діяльності.

Реферативні повідомлення та тематичні презентації, на відміну від ведення тематичного словника та виконання письмових завдань у зошиті, не є обов'язковою формою самостійної роботи з курсу «Ландшафтна архітектура». За своїм характером вони наближені до такої обов'язкової форми звітності, як індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ), вимоги оформлення якого наведено нижче. З метою підвищення власного рейтингу із дисципліни студент має право підготувати реферативне повідомлення або тематичну презентацію та представити їх на практичному занятті за умови наявності резервів аудиторного часу.

Підготовка до аудиторної роботи. Вимоги до ведення конспекту

Однією із найголовніших складових аудиторної підготовки студентів із курсу є їх активна участь у розгляді програмних питань, що виносяться на обговорення до кожної теми. Найефективнішим середовищем для цього є безпосередньо сам колектив студентів (академічна група), що координується викладачем в ході аудиторної роботи.

Основними видами аудиторної роботи студентів на практичних заняттях із «Соціологія міста» є усні відповіді,

доповнення, тематичні повідомлення, постановка проблемних питань та активність у їх обговоренні, опрацювання ілюстративних матеріалів, навчальних та науково-популярних відеофільмів тощо.

Регулярне відвідування аудиторних занять спрямоване на мобілізацію і розвиток таких пізнавальних якостей особистості, як уважність, спостережливість, здатність запам'ятовувати і логічно відтворювати навчальний матеріал, вміння вести пошук необхідної інформації та виділяти у ній головне, аналізувати і узагальнювати, а також на основі здобутих знань конструювати і формулювати нові ідеї.

Базисом для підготовки до аудиторної роботи на практичному занятті є відвідання лекцій, ведення та опрацювання їх конспекту, а також самостійна робота із основною і додатковою літературою (підручниками, посібниками, науковими монографіями, довідниками, словниками, періодичними виданнями, тощо), наочними посібниками (картами, атласами) та електронними ресурсами.

Вимоги до ведення конспекту:

- ❖ тезисний виклад тексту (скорочення до найсуттєвішого);
- ❖ виділення головної думки (з абзацу) та опорних слів (підкреслюванням, **кольором**);
- ❖ структурування матеріалу (шляхом відступів, маркувань, нумерування підпунктів);
- ❖ введення символів замість окремих слів (наприклад, $\approx$ – приблизно, Δ – різниця) та абrevіатур замість усталених словосполучень (наприклад, НС замість *навколишнє середовище*);
- ❖ унаочнення зв'язків і залежностей у вигляді блок-схем, рядів послідовностей тощо;
- ❖ використання графічних (залежності, діаграми) і статистичних даних.

Конспективне висвітлення питання коректно завершувати шляхом підбиття короткого підсумку, а також посиланням на першоджерело інформації. Грамотно виконаний конспект студент має право представити для оцінювання навіть після розгляду теми, якщо доповідь по ньому з певних причин не було заслухано на занятті.

В окремих випадках альтернативою конспекту може бути ксерокопія опорного матеріалу із літературного джерела або

роздруківка із електронного носія інформації, але така форма опрацювання може підлягати оцінюванню тільки через усну відповідь.

Готуючись до заняття, треба завжди пам'ятати, що головною метою здобування екологічних знань має бути не отримання високого балу або утвердження власного авторитету перед викладачем, а розуміння проблем виживання людства в умовах стрімких негативних змін довкілля.

Словникова робота

В основі вивчення будь-якої науки лежить пізнання змісту ключових її термінів та понять, що складають так званий понятійно - категоріальний апарат даної галузі знань. Соціологія міста яка на сьогодні являє собою цілий комплекс наук про закономірності функціонування навколишнього природного середовища та взаємодії його компонентів, інтегрує знання як допоміжних дисциплін різного спрямування – географії, геології, економіки, соціології, демографії, психології тощо, так і виробляє власні специфічні поняття та категорії, що використовуються для позначення конкретних екологічних процесів і явищ в соціології міста. Тому ефективно засвоєння спеціальної наукової термінології є вкрай необхідним для формування компетентності студентів з дисципліни «Соціологія міста», їх розуміння та усвідомленого ставлення до різних проблем довкілля.

Із метою цілеспрямованого вивчення та закріплення системи ландшафтних термінів в архітектурі і понять під час практичного курсу передбачене ведення глосарію. *Глосарій* (від лат. *glossarium* – зібрання *глос* – незрозумілих слів та виразів) – у широкому розумінні являє собою словник вузькоспеціалізованих термінів у певній галузі знань із поясненням, іноді перекладом на іншу мову, коментарями та прикладами, який наводиться, як правило, наприкінці певної книги. Для зручності студентів подібний тлумачний словник зі стислими визначеннями основних термінів, що трапляються при розгляді різних тем лекційного та практичного курсу, розміщено в алфавітному порядку у кінці даних методичних вказівок.

У планах проведення семінарських занять до кожної теми виділено перелік із близько десяти термінів і понять, що є ключовими для розуміння конкретного навчального матеріалу. При підготовці до практичного заняття слід ознайомитися із цим переліком, виписати у зошит пропонувані до теми терміни разом із визначеннями та засвоїти

їх зміст для подальшого вільного ними оперування. За необхідності шляхом використання інших рекомендованих словників та підручників можна вдатися до ширшого роз'яснення незрозумілих термінів і понять, розгляду альтернативних трактувань, наведення відповідних прикладів. Якщо студент вважає за необхідне, він може розширити пропонований тематичний список ключових термінів та понять і опрацювати у зазначений вище спосіб ряд інших незрозумілих для себе слів.

Оскільки більшість термінів мають іншомовне походження (найчастіше грецьке та латинське), поряд із кожним таким терміном у дужках подається вихідне смислоутворююче слово (або кілька таких слів) та його первинне значення. Для окремих понять зазначено автора, який вперше вжив це слово, та рік введення у науковий обіг. Рекомендується звертати увагу на ці пояснення, адже вони виступають своєрідним мнемічним сигналом, що допомагає краще запам'ятати значення термінології та більш точно орієнтуватися в історичній послідовності розвитку науки.

Словникова робота є обов'язковою складовою самостійної роботи студента та підлягає різним формам поточного і підсумкового контролю (усне та письмове опитування, тестування тощо). Знання виділеної термінології фактично складають необхідний базовий мінімум засвоєння курсу та слугують фундаментом для успішного вивчення багатьох інших навчальних дисциплін.

Тематична електронна презентація

Електронна презентація (від англ. *presentation* – вистава, подання, представлення) – це набір послідовних слайдів певної тематики, що зберігається у файлі спеціального формату і слугує ілюстраційною підтримкою виступу доповідача. Основною відмінністю презентацій від решти способів представлення інформації є їх особлива насиченість змістом та інтерактивність, тобто здатність певним чином змінюватися й реагувати на дії користувача.

У якості інформаційного наповнення презентація може містити текстові матеріали, фотографії, схеми, малюнки, діаграми, графіки, слайд-шоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відеофрагменти й анімацію, тривимірну графіку та різні спецефекти. Використання презентацій може здійснюватись із інформуючою, навчальною чи розважальною метою і проводитись у формі супроводу доповіді, кінопоказів, фотовиставок і навіть театральних декорацій.

Під час вивчення практичного курсу презентація може бути представлена як результат опрацювання студентом певної теми (при її усному захисті) або як ілюстративний супровід при захисті індивідуального науково-дослідного завдання.

Одним із найкращих і найпростіших інструментів для створення мультимедійних презентацій є програма PowerPoint із стандартного пакету Microsoft Office. Інструкції щодо техніки створення мультимедійних презентацій представлені у спеціальних посібниках.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Навчальною програмою з дисципліни передбачене обов'язкове виконання кожним студентом індивідуального науково-дослідного завдання. *Індивідуальне навчально-дослідне завдання* (ІНДЗ) – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни й завершується разом зі складанням підсумкового контролю із даної навчальної дисципліни.

Таке завдання має питому вагу в підсумковій оцінці із дисципліни й відображає індивідуальну роботу студента. Індивідуальні завдання виконуються студентом на основі знань, отриманих під час лекційних, семінарських занять та самостійної роботи, охоплюють зміст навчального курсу в цілому.

Ця група завдань має науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів. При виконанні ІНДЗ студент повинен продемонструвати вміння з опрацювання наукових джерел, узагальнення фактичних матеріалів та наукового осмислення обраної теми, творчого й оригінального вирішення поставлених завдань.

Таким чином, метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни «Соціологія міста» та розвиток навичок самостійної роботи і творчих здібностей, а також оволодіння методикою ведення наукових досліджень.

Студенти виконують ІНДЗ самостійно впродовж вивчення дисципліни з проведенням консультацій викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу. Вибір тематики і форми представлення ІНДЗ попередньо узгоджується із викладачем.

При вивченні навчальної дисципліни передбачені такі альтернативні форми представлення ІНДЗ: реферат, тематична тека, анотовані відеоматеріали. Сутність цих видів робіт та вимоги до їх оформлення розкрито нижче.

1 Реферат

Найпростішим видом ІНДЗ студента є *реферат* (лат. *referre* – доповідати, повідомляти) – стислий виклад у письмовій формі суті певного питання або наукової проблеми, що включає огляд літературних джерел і вимагає творчої активності.

Перед підготовкою реферату необхідно:

а) вибрати тему та ракурс її розгляду з урахуванням елементів проблемності й актуальності;

б) засвоїти правила послідовності пошуку джерел, систематизації матеріалу, визначити основні положення.

Опрацювання літературних джерел.

Перш ніж ретельно вивчати зміст будь-якого літературного видання, необхідно ознайомитися із анотацією на початку книги, передмовою чи зверненням від автора, переглянути зміст, структуру тощо. При цьому студент повинен виділити окремі розділи, що представляють для нього інтерес. Потім ретельно переглянути та ознайомитися з матеріалом, який відповідає обраній темі.

Одним із основних етапів опрацювання літературного матеріалу є ведення короткого опорного конспекту прочитаного (основні поняття та терміни, анотації, тези, схематичні замальовки та ін.).

Послідовність опрацювання літературних джерел:

- а) ознайомлення зі змістом джерела;
- б) здійснення виписок із джерела за «цитатним» принципом із зазначенням автора, назви роботи та сторінкою в тексті;
- в) створення тематичної картотеки;
- г) критична оцінка опрацьованих джерел, їх аналіз;
- д) визначення пріоритетного шляху висвітлення обраної теми;
- е) побудова плану-проспекту майбутнього реферату.

При опрацюванні літератури необхідно навчитися аналізувати матеріал та формулювати чіткі висновки на основі теоретичних положень.

Структура реферату:

а) титульний аркуш містить такі елементи:

- 1) назва керівного міністерства та вищого навчального закладу;
- 2) назва кафедри;
- 3) форма виконання ІНДЗ (реферат);
- 4) тема дослідження;
- 5) інформація про виконавця (факультет, шифр академічної групи, ПІБ студента);
- 6) інформація про перевіряючого (посада, прізвище та ініціали викладача);
- 7) місто та рік виконання дослідження;

б) зміст відбиває назви розділів та підрозділів (пунктів / підпунктів), що розкривають зміст реферату. Усі сторінки нумерують праворуч угорі. Винятком є титульний аркуш (на ньому номер сторінки не проставляється), тому нумерація починається із цифри «2» (аркуш зі змістом);

в) вступ висвітлює загальні аспекти досліджуваної проблеми, стан її вивчення у літературі та актуальність даного дослідження. Тут же вказують мету й завдання дослідження;

г) основна частина розкриває зміст обраної теми дослідження, розбивається на розділи та підрозділи, що відповідають сформульованим у вступі завданням. Рекомендується кожен розділ або підрозділ завершувати коротким підсумком, що в сукупності складе основу майбутніх висновків роботи;

д) висновки містять основні результати, отримані при проведенні дослідження, а також пропозиції та рекомендації щодо вирішення поставлених завдань відповідно до результатів дослідження;

е) список літератури має містити не менше 6 джерел. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків. Послідовність розміщення ведеться у такому порядку:

- 1) нормативно-правові акти (Конституція України, Закони, ГОСТ, ДСТУ й т.д.);
- 2) використана література (у т.ч. періодична);

- 3) література на іноземних мовах;
- 4) Інтернет - джерела із обов'язковим посиланням на інформацію, що міститься на даному сайті (порталі);

ж) додатки не є обов'язковим елементом і включаються за необхідності. В додатки можуть входити різноманітні таблиці, ілюстрації, схеми, діаграми і т.д. Оформлення виконують у такий спосіб: після списку літератури оформляють окрему сторінку з написом по центру:

«ДОДАТКИ», номер якої є останнім. Нумерацію додатків виконують шляхом використання заголовних букв алфавіту (А, Б, В, ...), які розміщують праворуч угорі.

Вимоги до оформлення реферату: шрифт Times New Roman, кегль 14 пт, інтервал полуторний; відступ першого рядка абзацу 1,5 см; вирівнювання тексту за шириною; поля: верхнє й нижнє – 20 мм, лівє – 25 мм, правє – 15 мм; загальний обсяг – 10-15 сторінок формату А4, переплетених або поданих у файловій папці.

Оцінювання реферату здійснюється з урахуванням трьох головних аспектів: змістовність розкриття теми, нормативність оформлення, донесення результатів дослідження при усному захисті.

Тематична тека

В окремих випадках замість реферату оформляється тематична тека – підбірка матеріалів із заданої теми, оформлена у єдиному стилі. Для створення тематичної теки слід укласти папку, що містить аркуші із ксерокопіями, роздруківками, газетними вирізками та іншими друкованими або рукописними зразками матеріалів, що стосуються досліджуваної теми і певною мірою розкривають її. Загальна структура тематичної теки близька до такої у реферату з тією різницею, що дослідник не аналізує віднайдені джерела у самостійно створюваному тексті, а безпосередньо наводить їх. При цьому захист тематичної теки передбачає обов'язковий коментар її укладача відносно відповідності розглянутих джерел темі дослідження.

Структура тематичної теки

1. Титульна сторінка.
2. Зміст (перелік матеріалів).
3. Основна частина із матеріалами на пронумерованих аркушах та із обов'язковими посиланнями на першоджерело кожної складової (згідно стандартів оформлення бібліографічного списку).
4. Короткі висновки.

Кількість проаналізованих джерел має бути не меншою від десяти. В окремих випадках допустиме виділення ключових ідей та положень опрацьованого матеріалу (підкреслювання маркером, олівцем).

Анотовані відеоматеріали

Альтернативою до написання реферату та укладання тематичної теки є також підбір тематичних відеоматеріалів (наукових фільмів, телепрограм, відеосюжетів), запис їх на електронні носії (CD або DVD диски) для можливості автономного перегляду та складання анотації до таких відеоматеріалів.

Для складання анотації до тематичних відеоматеріалів пропонується дотримуватися такого плану

1. Тип відеоматеріалу (документальний фільм, телепрограма, навчальний відеосюжет тощо).
2. Назва відеоматеріалу.
3. Рік та країна випуску анотованого відеоматеріалу.
4. Інформація про виробника відеоматеріалу (студія, телеканал, режисер, продюсер тощо).
5. Часова тривалість відеоматеріалу (години, хвилини).
6. Висвітлена у матеріалі проблематика, основний зміст сюжету (тезисно).
7. Відповідність змісту навчальної дисципліни (теми, поняття, закономірності, що розглядаються у сюжеті або можуть бути ним проілюстровані).
8. Можливі недоліки, прогалини, суперечності відеоматеріалу.
9. Формат запису на носій.
10. Джерело доступу до відеоматеріалу, дотримання авторських прав.

Анотовані відеоматеріали як форма звітності захищуються тільки за умови їх захисту. Захист проводиться шляхом перегляду матеріалів (повністю або частково) із проведенням їх наукового коментування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат підводить підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому.

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів, їх науковою цінністю та практичним

значенням. Оптимальний обсяг реферату складає 10-15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення рукопису кваліфікаційної роботи: вступ і висновки в сумі не повинні перевершувати 20% від її загального обсягу; текст друкується через 1,5 інтервали на одній сторінці стандартного аркуша з такими полями: ліве – 30 мм, праве – 15мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм; всі сторінки нумеруються: загальна нумерація починається з титульного листа, проте порядковий номер на ньому не ставиться.

На титульному листі реферату вказуються: офіційна назва навчального закладу, факультету і кафедри; прізвище та ініціали автора реферату; повна назва теми; прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання; місто де знаходиться навчальний заклад та рік написання реферату. Після титульного листа подається зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і вказуванням його сторінок.

Список використаних джерел складається з дотриманням загальноновизнаних вимог до робіт, що готуються до друку. До списку використаних джерел мають бути включені лише безпосередньо використані в рефераті праці в алфавітному порядку авторів. Монографії і збірники, що не мають на титульному аркуші прізвища автора (авторів), включаються до загального списку за алфавітним розміщенням заголовка.

Тема реферату – це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або семінарського заняття. Вона повинна являти собою самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко окресленої від інших. Неприпустиме поєднання декількох проблем або, навпаки, штучне виокремлення певної частини єдиного питання.

Важливими критеріями при доборі теми реферату, є її актуальність, широка джерельна база, наявність необхідного фактичного матеріалу, а також достатнє її висвітлення в науково-методичній літературі, що передбачає, в першу чергу, ознайомлення із загальною концепцією автора праці та його висновками.

Структура реферату:

- ✓ титульний аркуш;
- ✓ зміст;
- ✓ вступ;
- ✓ розділи;
- ✓ висновки;

- ✓ список використаних джерел;
- ✓ додатки (у яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо);
- ✓ перелік умовних позначень.

У вступі реферату обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти. У вступі необхідно подати аналіз використаних джерел, назвавши при цьому авторів, які вивчали дану тематику, визначити сутність основних чинників, що вплинули на розвиток явища або процесу, що досліджується, на недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини їх слабкої аргументації.

Основну частину реферату складають кілька розділів, логічно поєднані між собою. Вклад матеріалу в рефераті має бути логічним, послідовним, без повторень. Слід використовувати синтаксичні конструкції, характерні для стилю наукових документів, уникати складних граматичних зворотів, незвичних термінів і символів або пояснювати їх відразу, при першому згадуванні в тексті реферату. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати абрєвіатурами і сприйнятливими текстовими скороченнями, значення яких зрозумілі з контексту реферату. Неприпустимо використовувати цитати без посилання на автора. При цитуванні будь-якого фрагмента джерела недопустимі неточності. Взагалі, цитатами не слід зловживати. Якщо якийсь важливий документ потребує наведення його в тексті реферату в повному обсязі, то краще винести його в додатки.

У рефераті необхідно визначити і викласти основні тенденції дослідження, підтвердити їх найтипівішими прикладами, відобразити сучасні ідеї та гіпотези, методики та методичні підходи до вивчення проблеми. Доцільно зупинитися на якомусь дискусійному моменті і спробувати проаналізувати позиції сторін, приєднавшись до однієї з них, чи висловити власну думку на певну проблему та визначити перспективи її вирішення. Кожен розділ реферату повинен завершуватись короткими висновками, чіткими і лаконічними, де узагальнено оцінки та практичні рекомендації. Можна стисло вказати на перспективи подальшого дослідження даної проблеми.

Реферат оцінюється за такими критеріями: актуальність; наукова та практична цінність; глибина розкриття теми, вирішення

поставлених завдань; повнота використання рекомендованої літератури; обґрунтування висновків; грамотність; стиль викладу; оформлення реферату; обсяг виконаної роботи; завершеність дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Арендт Х. (2000). *Vita activa, или деятельной жизни* / [пер. с нем. и англ. В. В. Бибикина; под ред. М. Носова]. – СПб.: Алетейя. 437 с.
2. Анциферов Н. П. (1926). *Пути изучения города как социального организма*. Л.: Сеятель, с.150
3. Белл. Д. (2004). *Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования* / [пер. с англ. – Изд. 2-ое, испр. и доп.]. М.: Academia, с. 788
4. Блэр А. Рубл (2004). *Стратегия большого города. Прагматический плюрализм в Чикаго «позолоченного века», Москве серебряного века и Осаке эпохи Мэдзи*. М.: Московская школа политических исследований. 456 с.
5. Бергер П., Лукман Т. (1995). *Социальное конструирование реальности*. М.: Медиум. 323 с.
6. Бенхабиб С. (2003). *Притязания культуры. Равенство и разнообразие в глобальную эру*. М.: Логос, с. 350
7. Бродель Ф. (2008). *Грамматика цивилизаций* / Предисл. М. Эмара ; [пер. с фр.]. М.: Издательство «Весь мир», с. 552
8. Бродель Ф. (1994). *Что такое Франция?* / [пер. с фр. С. Н. Зенкина, В. А. Мильчиной]. – М.: изд-во им. Сабашниковых. Кн. 1. 406 с.
9. Вебер А. (1998). *Избранное: Кризис европейской культуры*. СПб. 565 с.
URL:http://platona.net/load/knigi_po_filosofii/sociologija/veber_a_izbrannoe_krizis_evropejskoj_kultury/25-1-0-351
10. Вебер М. (2001). *История хозяйства. Город*. М.: Канон – Пресс, с. 574
11. Вильковский М. (2010). *Социология архитектуры*. М.: Фонд «Русский Авангард». 592 с.
12. Гейл Я. (2012). *Города для людей* / [Пер. с англ.: Токтонов

А. Крост]. М.: Альпина Паблшер, с. 276

13. Город как социокультурное явление исторического процесса / отв. ред. Э. В. Сайко. – М. : Наука, 1995. 351 с.

14. Джекобс Дж. (2011). Смерть и жизнь больших американских городов. М.: Новое издательство. 460 с.

15. Дюркгейм Э. О (1996). разделении общественного труда [пер. с фр. А. Б. Гофмана]. М.: Канон, с. 432

16. Зеленов Л. А. (2000). Социология города. М.: ВЛАДОС. 192 с.

17. Кляйн Н. Доктрина шока. Расцвет капитализма катастроф / [пер. с англ. М. И. Завалова]. М.: Добрая книга. 656 с.

18. Колхас Р. (2015). Мусорное пространство. М.: ООО « Арт Гид», с. 84

19. Коган Л. Б. (1990). Быть горожанами. М.: Мысль. 205 с.

20. Культура города: проблемы развития / отв. ред. В. Л. Глазычев. – М.:НИИ культуры, 1988. – 188 с.

21. Лефевр А. (2015). Производство пространства / [пер. с фр. И. Стаф; под ред. М. Великанова, А. Журбина]. М.: Strelka Press, с. 432

22. Линч К. (1982). Образ города / [пер. с англ. В. Л. Глазычев]; под ред. А. В. Иконникова. М.: Стройиздат. 328 с.

23. Мамфорд Л. (1982). Истоки урбанизации. Появление города. Наш дом – планета Земля [сокр. пер. с англ.]. М.: Мысль, с. 383

24. Межевич М. Н. (1979). Социальное развитие и город. Философские и социологические аспекты. Л.: Наука. 170 с.

25. Митчелл У. Я++ (2012). Человек, город. М.: Strelka Press. 328 с.

26. Ольденбург Р. (2014). Третье место: кафе, кофейни, книжные магазины, бары, салоны красоты и другие места «тусовок» как фундамент сообщества / Пер. с англ. А. Широкановой. М.: Новое литературное обозрение, с. 456 – Серия: Studia urbana

27. Остром Э. (2010). Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности / [пер. с англ.]. М.: ИРИСЭН, Мысль. 447 с.

28. Пласа Лоу Сета (2016). Политика общественного пространства и культуры. М.: Strelka Press. 352 с.

29. Радионова Л. А. (2002). Город в социокультурном измерении. /Устойчивое развитие городов: науч.–тех. сб. / Харьков.

гос. акад. гор. хоз–ва. – Киев : Техніка, Вып. 37. С. 36–39. (Серия «Экономические науки»).

30. Скотт Маккуайр (2014). Медийный город: Искусство архитектуры. М.: Strelka Press, с. 392

31. Степанов Ю. С. (1997). Константы: словарь русской культуры. М.: Языки русской культуры. 824 с.

32. Тойнби А. Дж. (2006). Исследование истории: в 3 т. / пер. с англ., вступ. Статья и комментарии К. Я. Кожурина. СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та: «Издательство Олега Абышко». 1333 с.

33. Тоффлер А. Футорошок / А. И Кравченко (2004). Социология: хрестоматия для вузов. – 2–е изд. (Gaudeamus). М.: Издательство: Академический проект, с. 290–315.

34. Флорида Р. (2014). Кто твой город? Креативная экономика и выбор места жительства / [пер с англ.]. М.: Strelka Press. 368 с.

35. Фукидид. История / Фукидид ; пер. и примеч. Г. А. Стратановского ; отв. ред. Я. М. Боровский. переизд. М.: Ладомир-Наука, 1993. – 3-е изд. (Серия «Классики исторической мысли»). М.: Ладомир-АСТ, 1999. – 736 с.

Додаткова

1. Бурдые П. (2003). Социальное пространство и генезис «классов». /Социология. Хрестоматия / [сост.: Ю. Г. Волков, И. В. Мостовая]. М.: Гардарики, 190-216 с.

2. Вахштайн В. К. (2003). Проблема темпоральных механизмов социальной организации пространства. Анализ резидентальной дифференциации. – Социолог. образование. — Т. – 3. – № 3. URL: <http://sociologica.hse.ru/Articles.html> (дата звернення: 01.12.2017)

3. Глазычев В. Л. (1998). Изменения в культуре города: проблемы и парадоксы / Культура города: проблемы развития. М.: НИИ культуры, с. 7–36

4. Зиммель Г. (2002). Большие города и духовная жизнь. Логос. — № 3-4 (34). С. 112. / Электрон. версия печат. публ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ruthenia.ru/logos/number/34/02.pdf>; <http://magazines.russ.ru/logos/2002/3/zim.html>;

5. Зиммель Г. (2002). Флоренция. Логос. — № 3-4 (34). С. 87-91. / Электрон. версия печат. публ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/logos/2002/3/zimmflor.html>

6. Зиммель Г. (2002). Венеция. Логос. — № 3-4 (34). С. 92–96.

/ Электрон. версия печат. публ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/logos/2002/3/zimven.html>

7. Желнина А. Публичное пространство в социологии города. Проблемы публичного пространства в Петербурге: лекция / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.urbanclub.ru/?p=89>

8. Котельников В. С. Мультикультурализм для Европы: вызов иммиграции / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.antropotok.archipelag.ru/text/a263.htm>.

9. Лотман Ю. М. (1992). Семиотика культуры и понятие текста. Избранные статьи. Т. 1. Таллинн, 129-132 с.

10. Малахов В. Культурный плюрализм versus мультикультурализм / В. Малахов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ruthenia.ru/logos/number/2000_5_6/2000_5-6_01.htm.

11. Радионова Л. А. (2007). Образ города в социально-философском осмыслении / Г. С. Сковорода і образи філософії: зб. наук. статей. Харків, с. 178-183.

12. Радионова Л. А., Сницар Н. В. (2007). Пространство и время в архитектуре в историко-философском контексте. Коммунальное хозяйство городов: науч.–техн. сб. Харьков. гос. акад. гор. хоз-ва. Киев: Техніка, Вып. 79, с. 423–427. (Серия: Технические науки и архитектура).

13. Радионова Л. О. (2008). Місто в мінливому світі. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: зб. наук. праць. Донецьк, с. 293–299.

14. Радионова Л. А. (2008). К вопросу о методологии управления городом / Проблемы и перспективы развития жилищно-коммунального комплекса города: материалы VI междунар. науч.-практич. конф.: М.: МИКСиС, с. 113-117.

15. Радионова Л. А. (2009). Онтологический статус города / Гуманітарний часопис : зб. наукових праць. Харків: ХАІ,– №1, с. 61-67.

16. Радионова Л. А. (2015). Город как социальная система: хрестоматия / Харьков. нац. ун-т город. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова. 163 с.

17. Радионова Л. А. (2018). Право на город: философский контекст / Scientific challenges economic and legal challenges :

спеціальне видання економіко-правові виклики 2018 року. Львів: Національна академія наукового розвитку. – НАНР. 145-48 с.

18. Радіонова Л. О., Радіонова О. М. (2017). Мономісто: управління модернізацією / Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі: зб. тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 22 грудня 2017 р.): у 3 ч. Полтава: ЦФЕНД. Ч. 1. 59-61 с.

19. Радионова Л., Радионова О. (2018). Экзистенциальный смысл концепта «город» / Категориальный аппарат исследований институциональных дискурсов как комплексная система (опыт моделирования): профессиональная коммуникативная личность в институциональных дискурсах: тез. докл. междунар. круглого стола, Минск, 22–23 марта 2018 г. / Белорус. гос. ун-т; [отв. ред. О. В. Луцинская]. Минск: БГУ, с. 74–77.

20. Радионова Л. А. (2018). Креативный город как императив креативной экономики / Матеріали Х Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток». Тези доповідей. Частина 2. Харків: ХНУБА, с. 150–152. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://econ2016.krasalex.com/wp-content/uploads/2018/04/Part_2_Xconf.pdf

21. Тённис Ф. (1998). Общность и общество / Социологический журнал.– № 3–4., с. 207–229. [Электронный ресурс]. Электрон. Версия печат. публ. – Режим доступа: http://www.fidel-kastro.ru/sociologia/tennis_ob.htm

22. Эра глобализации: изменения императивов, стратегических целей, контуров мироустройства. Практична філософія, 2001. – № 2., с. 2-117.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського URL: www.dnpb.gov.ua/

3. Бібліотека українських підручників URL: <http://pidruchniki.ws/>